

Een nieuwe Europese identiteit

De visie van Gorbatsjov

Beste vrienden en vriendinnen van ELIANT,

"Wij zijn allen spelers aan boord van het schip aarde en wij mogen niet toelaten dat het wordt vernietigd. Er zal geen tweede ark van Noach komen" - aldus Michail Gorbatsjov in zijn boek *Perestrojka* (Herstructurering), dat hij na zijn aantreden als secretaris-generaal van de Communistische Partij in 1985 schreef.

De ondertitel van zijn boek was veelbelovend: *De tweede Russische Revolutie. Een nieuwe visie voor mijn land en de wereld*. Voor de generatie die heeft meegemaakt dat Gorbatsjov op die woorden onmiddellijk ook daden liet volgen, grensde dit aan een mirakel: de koude oorlog met zijn meedogenloze wapenwedloop, die Europa al jarenlang angst inboezemende, werd beëindigd. Dit opende plots ook de deur voor een mogelijke hereniging van Duitsland en voor een nieuwe orde in Europa. Daardoor viel tegelijk ook de Sovjet-Unie uiteen. Het werd opeens mogelijk om probleemloos naar Rusland te reizen en omgekeerd kwam men overal in Europa ook enthousiaste Russische toeristen tegen.

Het Duitse weekblad *Die Zeit* noemde Gorbatsjov naar aanleiding van zijn overlijden op 30 augustus 2022 "een uitzonderlijke persoonlijkheid van de geschiedenis". En hoezeer ook het Westen van het politieke engagement van Gorbatsjov heeft geprofiteerd, zo weinig duurzaam was zijn engagement in zijn eigen land. Hij moest, net op het einde van zijn leven, vaststellen dat de kloof tussen West en Oost zich opnieuw dramatisch aan het verdiepen is.

Hoe slaagde Gorbatsjov erin om die kloof tijdens zijn ambtstermijn te overbruggen? Wat was zijn visie?

De visie van Gorbatsjov

Gorbatsjov richtte zich met zijn boek *Perestrojka* rechtstreeks tot de burgers van zijn land en daarenboven ook "tot de burgers van de hele wereld" met de woorden: "Ik heb dit boek geschreven omdat ik in uw gezond mensenverstand geloof". Het was zijn visie om een brug te bouwen tussen Oost en West, een Europees huis, waar zelfbeschikking de norm was en vrede heerste! Daartoe opende hij de deuren wagenwijd, wat onvoorstelbaar

leek. Dat was zo onverwacht en verrassend dat de verantwoordelijke politici in Duitsland en de Verenigde Staten het in eerste instantie niet konden geloven. Wilde hij de Duitsers effectief **zelf** laten beslissen of ze zich bij de westerse alliantie wilden aansluiten of er de voorkeur aan wilden geven om na de Duitse hereniging een neutrale staat te zijn zoals Oostenrijk of Finland - de optie die Gorbatsjov weliswaar aanbeval maar niet eiste? Zowel Helmut Kohl en zijn buitenlandminister Genscher als Bush senior en de toenmalige buitenlandminister van de USA Condoleezza Rice dachten dat ze het tijdens de onderhandelingen in Moskou en de Verenigde Staten verkeerd hadden gehoord – hij moest het **driemaal** herhalen. Pas dan geloofden ze dat zijn woorden ernstig bedoeld waren en hij de strategische autonomie effectief wilde verlenen aan Duitsland en aan Oost-Europa, **onvoorwaardelijk!**

Het nieuwe denken

Hij wilde de koude oorlog daadwerkelijk beëindigen en geen nieuwe fronten in het leven roepen.

Hij was op zoek naar een nieuw denken, naar een socialisme zonder vijandbeeld, naar een nieuwe sociale orde, die een vreedzaam samenleven van de volkeren van deze aarde, maar in het bijzonder van de Europese landen, mogelijk zou maken: "De staten en volkeren van de aarde zijn zeer verschillend en dat is goed zo. Het is een stimulans om te concurreren. Indien men de dialectische eenheid van de tegenstellingen begrijpt, dan past dit in het concept van de vreedzame co-existentie."

Nooit meer oorlog

Als enige uitweg uit de wapenwedloop en de oorlogsdreiging zag hij de noodzaak om "de internationale betrekkingen menselijker te maken".

Hij drukte zijn hoop als volgt uit: "Wanneer leidinggevende politici dit standpunt erkennen en in de praktijk omzetten, zal dit een grote overwinning van het gezond verstand zijn (...) Wij willen dat er in de aankomende 21ste eeuw overal in de wereld vrijheid zal zijn (...) Wij hebben die weg ingeslagen en wij roepen andere landen en naties op om hetzelfde te doen". In deze boodschap liet hij zich niet van de wijs brengen, ondanks alle weerstand en vernederingen waarmee hij in het verdere verloop van de geschiedenis ook in zijn eigen land af te rekenen kreeg. Zo richtte hij zich in 2017 nogmaals met een oproep tot de wereld: "Kom eindelijk tot bezinning – nooit meer oorlog!" en dat deed hij ook in september 2019 met de bestseller *Wat er op*

het spel staat. Mijn oproep voor vrede en vrijheid. In 2014 verscheen zijn biografie *Alles op zijn tijd - mijn leven*. In 2001 en 2015 werden zijn twee boeken gepubliceerd die aan Rusland zijn gewijd en waarin hij bleef hopen om het nieuwe denken ingang te doen vinden bij zijn landgenoten.

In zijn opstel *Het christenheid of Europa* schrijft Novalis: "Alleen maar geduld, hij zal, hij moet komen, de heilige tijd van de eeuwige vrede". Bij Gorbatsjov konden we het enthousiasme voor een dergelijk ideaal ervaren, maar zagen we ook geduld en het besef dat een dergelijk doel alleen maar kan worden bereikt wanneer het in vele mensen echt gaat leven en actief wordt gerealiseerd. Gezien de oorlog in Oekraïne doen dergelijke idealen bijna kinderlijk naïef aan. De onverdraaglijke neveneffecten van de gewapende conflicten tonen echter duidelijk aan dat er nood is aan dergelijke uitzonderlijke historische figuren als Gorbatsjov, aan mensen die gebruik maken van hun innerlijke vrijheid en niet langer willen meedraaien in het rad van machtsspelletjes en vergelding. Dan worden onderhandelingen mogelijk die naar vrede kunnen leiden – gebaseerd op menselijke waarden.

In de hoop dat de gedachten van Michail Gorbatsjov voor de bouw van het Europese Huis zullen blijven werken,
groet ik u van harte namens het team van ELIANT
Michaela Glöckler